

CZU 343.13(420)

**PRINCIPIUL CONTRADICTORIALITĂȚII ÎN PROCESUL PENAL
AL UNOR STATE DIN SISTEMUL DE DREPT ANGLO-SAXON**

Dumitru CEAICA, *masterand,*
Facultatea de Drept și Științe sociale
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Lucia RUSU**, *dr., lector universitar*

Abstract: *The multiple operations performed in the last period of time in the criminal procedure law of the Republic of Moldova did not have in view the subject of adversariality which, as the legislator considers, applies not only to the examination of*

the cases in the court, but also in the pre-trial phases of the criminal trial. At the same time, the contemporary activity of criminal proceedings is continuously improving in the side and in the direction of the adversariality. As a result of this fact, not only the trial phases of a criminal case, but also the pre-trial ones acquire an adversarial form and content. For adversariality to exist between the procedural subjects, they need to be constantly informed about the evidence in the file, which is not always possible, because the legal provisions regarding confidentiality would be violated.

Keywords: *adversariality, criminal trial, evidence, corpus delicti, special investigative activity, special investigative measures, authorization, prosecutor, judge, court ruling, ordinance, legality, minutes, criminal prosecution, procedural action, procedural subjects, criminal prosecution authority, pre-trial phase.*

Principiul contradictorialității, ca valoare juridică internațională, face parte din garanțiile minime care asigură realizarea dreptului la un proces echitabil. Sfera principiului contradictorialității este departe de a fi exhaustiv determinată, fiind în proces de continuă dezvoltare și suplینire [5, p. 617].

Dreptul la o procedură contradictorie implică, în esență posibilitatea pentru părțile unui proces de a lua cunoștință de toate piesele și observațiile prezentate judecătorului, de natură a-i influența decizia și a le discuta [2, p. 930], [8]. Principiul contradictorialității exprimă cerința ca funcția de învinuire să fie despărțită de funcția jurisdicțională, fiind pe o poziție procesuală egală cu funcție de apărare. Învinuirea și apărarea se combat în fața instanței de judecată de pe poziții contradictorii, astfel încât autoritatea care judecă și soluționează cauza – instanța de judecată – să ajungă, din disputa lor, la o apreciere corectă a probelor și la adoptarea unor soluții legale și temeinice. Ca urmare, așezarea judecății pe principiul contradictorialității implică „egalitatea de arme” între învinuire și apărare [15, p. 482].

Desfășurarea ședinței de judecată în condiții de contradictorialitate reprezintă, de altfel, și o exigență implicită a procesului echitabil. Astfel, deși cerința contradictorialității nu se regăsește în mod expres în art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [3], CtEDO a analizat, în numeroase decizii de caz, respectarea contradictorialității, ca regulă de bază a ședinței de judecată. În acest sens, s-a statuat că sunt asigurate condițiile necesare desfășurării contradictorii a judecății în cazul în care procurorul și părțile au posibilitatea de a lua cunoștință și de a dezbate probele, cererile ori excepțiile invocate de adversari [11, p. 152], [6], [7]. Pentru a exista contradictorialitate, se cere ca părțile să fie prezente la ședința de judecată, prezența procurorului fiind, de regulă, obligatorie. În acest scop, este reglementată procedura de citare, care asigură cunoașterea de către părți a datei ședinței de judecată pentru a participa la aceasta. Contradictorialitatea este însă restrânsă atunci când ședința de judecată are loc în lipsa uneia dintre părți, procedura de citare fiind însă îndeplinită [13, p. 551].

Principiul contradictorialității se află într-o strânsă legătură cu principiul egalității armelor, ca părți ale dreptului la un proces echitabil și implică dreptul fiecărei părți sau al persoanei vătămate de a lua cunoștință de toate actele dosarului sau de observațiile, rapoartele prezentate judecătorului și de a le discuta în fața acestuia în vederea influențării deciziei instanței, într-o procedură contradictorie care să nu o

plaseze pe vreuna dintre părți într-o situație dezavantajoasă, în scopul păstrării justului echilibru între părți [14, p. 144].

Referindu-ne la procesul penal englez, constatăm că doctrina de specialitate înregistrează unitate de păreri, în sensul că acesta este organizat în baza prevederilor principiului contradictorialității. Faptul dat presupune următoarea diferențiere: funcția învinuirii (începerea urmăririi în fața judecății, administrarea probelor în acuzare, susținerea acuzării în instanță); funcția apărării (administrarea probelor în apărare; apărarea în cadrul procesului de judecată); funcția de examinare a cauzei (asigurarea respectării de către părți a regulilor de examinare a litigiului judiciar; soluționarea chestiunii referitoare la vinovăție, determinarea măsurii de pedeapsă) [17, p. 645]. Procesul penal englez este dominat și de principiul prezumției nevinovăției, care presupune că sarcina probatoriului revine acuzării: ea trebuie să dovedească faptul comportării ilegale a învinutului, pornind de la regula generală (cel care afirmă trebuie să dovedească faptul dat). Totodată, în teoria engleză a probatoriului sunt cunoscute reguli de trecere a sarcinii probatoriului de la acuzator sau învinuit (la apărătorul lui), în funcție de afirmațiile invocate de apărare la acuzarea adusă [4, p. 28].

Inculpatul trebuie să fie prezent obligatoriu la ședința de judecată, la începutul acesteia, în vederea prezentării acuzării care i se aduce și a obținerii răspunsului referitor la recunoașterea sau nerecunoașterea vinovăției [18, p. 428].

În Marea Britanie, în cauzele penale privind infracțiunile cu gravitate sporită, obligația de dezvăluire a probelor acuzării survine din momentul când cauza este transmisă spre judecare la Crown Court. În acest caz, prezentarea va avea loc prin prezentarea apărării a versiunilor scrise privind toate probele pe care acuzarea are de gând să le prezinte la judecată. În cauzele ce se referă la infracțiuni mai puțin grave, obligația de dezvăluire survine din momentul transmiterii cauzei spre examinare la Curtea cu Magistrați. În cauzele pentru infracțiunile ușoare, acuzarea nu are obligația să-și dezvăluie probele [5, p. 616], [10, p. 208].

În sistemul anglo-american, începând cu secolul al XIX-lea, a început să se recunoască posibilitatea desfășurării fazei de judecată doar în baza declarației de recunoaștere a inculpatului, iar ulterior a fost acceptată chiar ideea unei negocieri între inculpat și procuror, urmată de încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției [9, p. 9].

Urmare a acestui fapt, în procesul penal englez întâlnim două proceduri de examinare a cauzelor penale: sumară (simplificată) și cea însoțită de actul de acuzare. La temelie acestei diviziuni este plasat gradul de pericolozitate al anumitor categorii de infracțiuni, pentru care persoana este trimisă în judecată. Legea procesual-penală engleză fixează că faza preliminară a ședinței de judecată are loc doar atunci când examinarea cauzei penale trebuie să fie însoțită, în mod obligatoriu, de actul de acuzare. La această etapă, în condiții de contradictorialitate are loc verificarea de către judecător a suficienței temeiurilor de a pune cauza pe rol în cadrul instanței de judecată. Totodată, aici este posibilă audierea martorilor acuzării și cercetarea altor probe în acuzare. În procesul efectuării acestor acțiuni, judecătorul dă citire actului de acuzare și explică esența acestuia. Ulterior, sunt examinate probele prezentate de apărare. În final, iau cuvântul învinuitul (sau apărătorul acestuia) și acuzatorul,

apreciind probele prezentate. Rezultatul fazei preliminare este redat în conținutul unei hotărâri în care judecătorul se expune asupra punerii cauzei pe rol a cauzei penale sau în privința încetării procesului penal.

Examinarea cauzei penale în fond începe cu examinarea proiectului actului de acuzare de către judecător. În conținutul acestuia este expusă esența învinuirii. Mai apoi, acest document este aprobat de către judecător și i se prezintă inculpatului pentru a lua cunoștință. Recunoașterea de către învinuit a vinovăției contribuie la ulterioara simplificare a întregului proces de judecată. În acest caz, judecătorul oferă acuzatorului, învinuitului și apărătorului posibilitatea să-și expună poziția în această privință, având posibilitatea de a pronunța, de unul singur, sentința.

Dacă inculpatul își neagă vinovăția, iar acuzatorul nu a prezentat probe suficiente în acest sens, instanța emite un ordin privind pronunțarea unui verdict de achitare fără a transmite cauza spre examinare în Curtea cu Juri (despre acest fapt se fac înscrisurile corespunzătoare în procesul verbal al ședinței). În cazul în care învinuitul nu își recunoaște vinovăția, iar acuzatorul a prezentat suficiente probe în acuzare, judecătorul purcede la formarea Curții cu Juri în număr de 12 persoane. Juriile selectați și nerecuzați inițiază procesul de judecată. Cercetarea judecătorească începe cu examinarea probelor acuzării. Ordinea cercetării judecătorești este similară celei din cadrul fazei preliminare a procesului. După ascultarea părților și examinarea probelor apărării și acuzării, judecătorul, analizând latura faptică și juridică a cauzei, face bilanțul cercetării judecătorești, lăsându-i pe juri să-și facă meseria. Ulterior, urmează procedura de pronunțare a verdictului de către Curtea de Juri. După ce juriul pronunță verdictul, instanța poate efectua anumite acțiuni procesuale în vederea determinării măsurii de pedeapsă și pronunță sentința. În acest scop, pot fi audiați martorii pentru a expune datele în privința persoanei inculpatului, sunt cântărite argumentele apărării în vederea reducerii măsurii de pedeapsă, inculpatului i se oferă ultimul cuvânt. O importanță aparte o are prezentarea referatului prezentențial al inculpatului, pus la dispoziție de către serviciul de probațiune [17, pp. 648-650].

În SUA, procedura judecării cauzelor penale este constituită din mai multe acțiuni procesuale consecutive. La ele sunt atribuite: comunicarea conținutului actului de acuzare învinuitului; clarificarea atitudinii învinuitului față de acuzarea care i se aduce; constituirea Curții cu Juri; cercetarea judecătorească; dezbaterile judiciare; pronunțarea verdictului de către juri; determinarea măsurii de pedeapsă și pronunțarea sentinței. Este necesar să atragem atenție următorului fapt: ca și în procesul penal englez, recunoașterea vinovăției de către inculpat, simplifică substanțial desfășurarea procesului de judecată. În acest caz, cercetarea judecătorească nu are loc, anumite probe nu sunt examinate, iar judecătorul poate pronunța sentința de unul singur [17, p. 655].

Judecarea cauzelor penale în fața Curții cu Juri este organizată în conformitate cu modelul englez, adică sub forma unui „duel contradictorial”, a unei „competiții” dintre părți (acuzator și acuzat) în prezența și sub supravegherea instanței de judecată [18, p. 536]. În cadrul judecării cauzelor penale, asupra acuzării este plasată sarcina de a dovedi fiecare capăt de acuzare care i se incriminează inculpatului, fiecare element al componenței de infracțiuni de a cărei comitere acesta este acuzat.

În cadrul ședinței de judecată pot fi folosite doar acele declarații ale inculpatului, care au fost făcute de bună voie în fața organelor de poliție după explicarea corespunzătoare a dreptului de a nu face declarații [16, pp. 460-461]. Examinarea cauzei în procesul penal contradictorial are loc după forma procesului civil, unde părțile prezintă probele în acuzare sau în apărare față de instanța de judecată, care are rolul unui arbitru [4, p. 29]. Una dintre consecințele sistemului contradictorial al procesului de judecată, unde părțile controlează desfășurarea acestuia, constă în faptul că ele pot renunța la dreptul lor privind examinarea cauzei în instanță. În cadrul cauzelor penale, aceasta are loc de cele mai frecvente ori atunci când inculpații preferă să renunțe la dreptul său de a contesta în instanță acuzarea ce li se aduce, preferând să-și recunoască vinovăția [16, p. 465].

Curtea Supremă de Justiție a Statelor Unite ale Americii a admis pentru prima dată posibilitatea soluționării cauzei pe baza recunoașterii inculpatului în cauza *Hallinger vs. Davis*, în 1892. Curtea a reținut că „instanța de judecată s-a abținut să accepte imediat recunoașterea vinovăției inculpatului, i s-a atribuit un avocat în vederea apărării și de două ori a fost suspendată ședința de judecată, pentru o perioadă de mai multe zile, pentru ca inculpatul să fie informat pe deplin de adevărul, forța și efectul recunoașterii vinovăției sale”.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au început să se înregistreze tot mai multe cauze în care inculpații își recunoșteau vinovăția. Practica majoritară a instanțelor americane a rămas însă în continuare în sensul descurajării soluționării proceselor doar pe baza acestor recunoașteri [9, p. 15].

Actualmente, cererile (acordurile) privind recunoașterea vinovăției semnate de către învinuți nu doar că se află în concordanță cu prevederile principiului contradictorialității procesului penal, ci mai reprezintă și o chestiune de importanță practică majoră pentru sistemul judiciar penal american [16, p. 465]. După cum s-a arătat în doctrina americană, deși este adevărat că acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi rezultatul unor tactici neloiale ale procurorului, această critică vizează procesul de negociere, nu dreptul de a încheia acordul. Într-adevăr, fondatorii sistemului american au inclus dreptul de a fi judecat de un juriu printre principalele garanții constituționale, dar aceasta nu înseamnă că inculpații nu au dreptul de a renunța la drepturile lor în schimbul unei pedepse mai ușoare. Simplificarea procedurii nu poate justifica vicierea Constituției, însă lipsurile acordului de recunoaștere sunt procedurale, și nu constituționale [9, pp. 26-27], [12, p. 31].

Concluzii: Procesul penal englez, este organizat în baza prevederilor principiului contradictorialității. Faptul dat presupune următoarea diferențiere: funcția învinuirii (începerea urmăririi în fața judecății, administrarea probelor în acuzare, susținerea acuzării în instanță); funcția apărării (administrarea probelor în apărare; apărarea în cadrul procesului de judecată); funcția de examinare a cauzei (asigurarea respectării de către părți a regulilor de examinare a litigiului judiciar; soluționarea chestiunii referitoare la vinovăție, determinarea măsurii de pedeapsă).

În SUA, Judecarea cauzelor penale în fața Curții cu Juri este organizată în conformitate cu modelul englez, adică sub forma unui „duel contradictorial”, a unei „competiții” dintre părți (acuzator și acuzat) în prezența și sub supravegherea

instanței de judecată. Una dintre consecințele sistemului contradictorial al procesului de judecată, unde părțile controlează desfășurarea acestuia, constă în faptul că ele pot renunța la dreptul lor privind examinarea cauzei în instanță. În cadrul cauzelor penale, aceasta are loc de cele mai frecvente ori atunci când inculpații preferă să renunțe de la dreptul său de a contesta în instanță acuzaarea ce li se aduce, preferând să-și recunoască vinovăția.

Bibliografie:

1. Codul de procedură penală al RM: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr.104-110 (în vigoare din 12 iunie 2003).
2. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*. Vol. 2. (UDROIU, M. (coordonator).) București: Ed. C. H. BECK. 2015. 3148 p. ISBN 978-606-18-0973-8.
3. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04 noiembrie 1950. Semnată de către RM la 13 iulie 1995, Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24 iulie 1999. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1999, nr. 54-55/502.
4. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, Iu., VIZDOAGĂ, T. et al. *Drept procesual penal*. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005. 960 p. ISBN 9975-79-343-6.
5. ERJIU, E. Reglementări internaționale referitoare la principiul contradictorialității. In: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol. I. Chișinău. 2006.
6. *Hotărârea CtEDO în cauza Niderost-Huber vs. Elveția* (din 18 februarie 1997) [online] [citată 15.03.2020]. Disponibil: <http://jurisprudencedo.com>.
7. *Hotărârea CtEDO în cauza Werner vs. Austria* (din 24 noiembrie 1997) [online] [citată 15.03.2020]. Disponibil: <http://jurisprudencedo.com>.
8. *Hotărârea CtEDO în cauza Morel vs. Franța* (din 6 iunie 2000) [online] [citată 15.03.2020]. Disponibil: <http://jurisprudencedo.com>.
9. IUGAN, A. V. *Acordul de recunoaștere a vinovăției*. București: Ed. Universul Juridic, 2015. 282 p. ISBN 978-606-673-707-4
10. McCONVILLE, M., WILSON, G. *The Handbook of the Criminal Justice process*. Oxford: University Press, 2002.
11. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. București: Ed. Universul Juridic. 2015. ISBN 978-606-673-385-4.
12. SANDEFUR, T. In defense of Plea Bargaining. In: *Regulation*. 2003, nr. 3, p. 31 [online] [citată 16.03.2020]. Disponibil: <http://object.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/regulation/2003/7/v26n3-8.pdf>.
13. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. București: Ed. Hamangiu. 2013. 896 p. ISBN 978-606-522-441-4.
14. UDROIU, M. *Procedură penală. Partea specială. Noul Cod de procedură penală*. București: Ed. C. H. BECK. 2014.
15. VIZDOAGĂ, T., Rusu L. Aspecte de drept comparat privind rolul instanței de judecată în asigurarea contradictorialității în unele sisteme de drept. In: *Realități și perspective ale învățământului juridic național: culegerea comunicărilor conferinței științifice naționale cu participare internațională* (vol.2), Chișinău, 01-02 octombrie 2019. Chișinău, 2020. ISBN 978-9975-149-79-2.

16. БЕРНАМ, У. *Правовая система Соединенных Штатов Америки*. М: Новая Юстиция. М., 2007. 1216 стр.
17. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации*. Издание третье. Ответственный редактор П. А. Лупинская. М: Изд. ЮРИСТЪ. 2001.
18. ЧЕЛЬЦОВ-БЕБУТОВ, М. А. *Курс уголовно-процессуального права. Очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах*. СПб: Изд. Альфа. 1995.